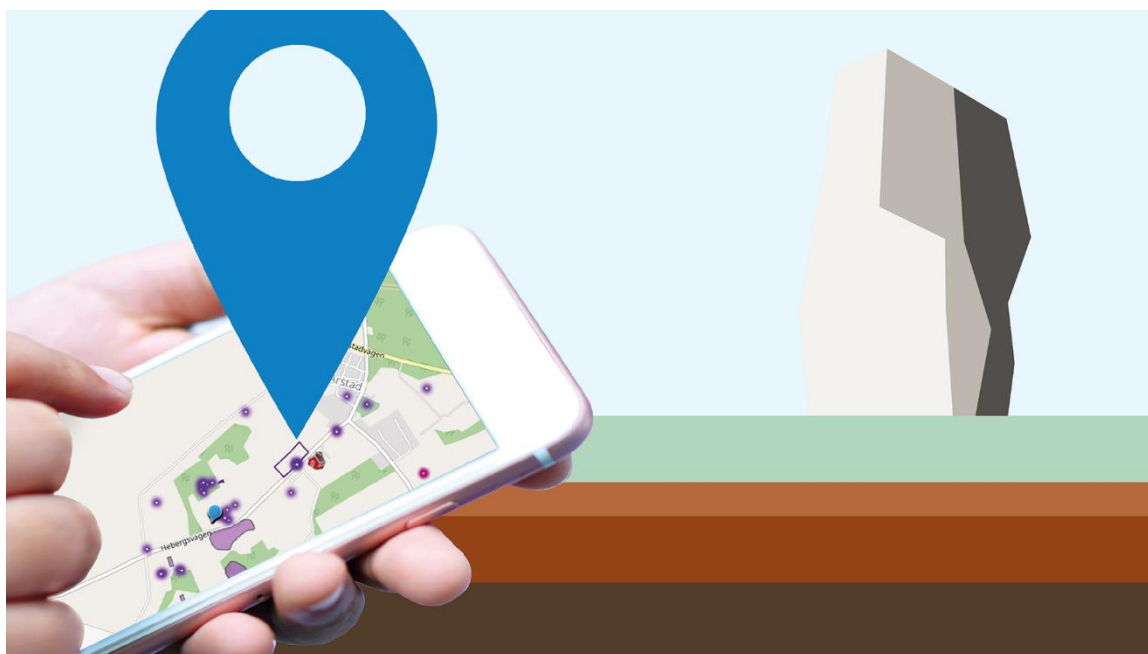

Rumpelösa kyrka stenkammargrav

Lärmaterial till fornlämning L1996:4169 nära din skola

Innehållsförteckning

Jägar- och bondestenåldern	1
Fornlämning	1
Lärrarhandledning Rumpelösa kyrka - Veddige	2
Elevuppgift beskrivning	3
Referenslista	4
Bilaga 1	5
Tipsrunda	5
Bilaga 2	14
Facit	14
Bilaga 3	15
Mall till tipsrunda	15
Bilaga 4	16
Faktatext stenåldern, exempel	16
Stenåldern 12 000 f.Kr. - 1 800 f.Kr.	16
Jägar- och samlarstenåldern 12 000 – 4 000 f.Kr.	16
Bondestenåldern 4 000 – 1 800 f.Kr.	16
Referenser	17

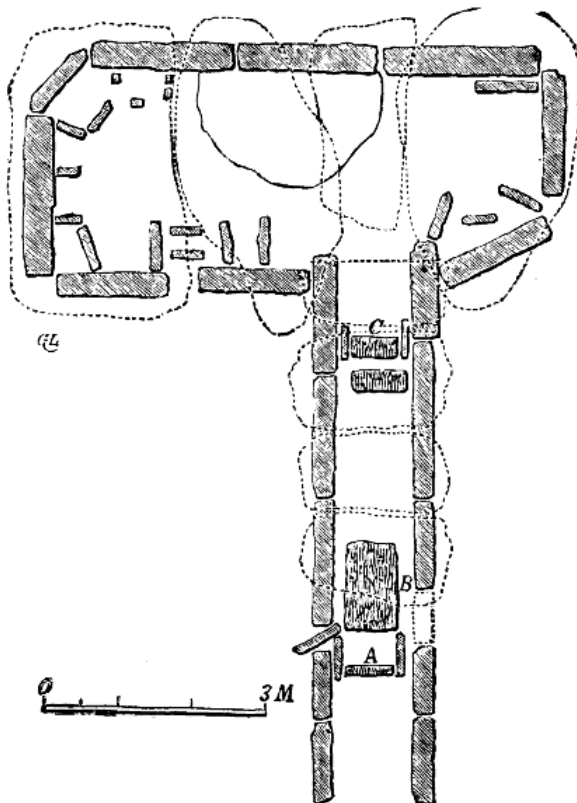
Jägar- och bondestenåldern

Denna tidsperiod sträcker sig från 12 000 f.Kr till 1 800 f.Kr och är den äldsta och längsta tidsperiod inom forntiden. Tidsperioden delas in i två delar, jägar- och samlarstenåldern 12 000 f. Kr. till 4 000 f.Kr., namngiven efter hur människor livnärde sig då. Samt bondestenåldern som löper från 4 000 f.Kr. till 1 800 f.Kr. (NE.se, 2022). Exempel på faktatext finns i bilaga.

Fornlämning

Rumpelösa kyrka är en fornlämning i form av en gånggrift uppförd mellan 2300 f.Kr till 1800 f.Kr. Man vet inte riktigt var namnet härstammar ifrån (Udda utflykter, u.å.). En fornlämning är olika spår från människor som levde förr, det kan vara exempelvis boplatser, gravplatser eller kvarnar. Det är enligt lag förbjudet att gräva, förändra eller skada en fornlämning (Riksdagen.se, 2022).

En gånggrift består av stora stenblock till väggar och tak, som har samma form som bokstaven T. Detta täcktes sedan med jord och bildade en kammare med en lång gång.

Skiss av gånggrift ur Nordisk familjebok, Wikimedia commons, PDM

Människor på stenåldern byggde dessa för att hedra de döda. Först hade man en begravning där kroppen brändes, därefter samlade man skelettet och la i krukor. Dessa krukor grävdes sedan ner i marken i gånggriften.
(NE.se, 2022)

Rumpelösa kyrka. CC BY-SA 3.0, Wikimedia commons

På 1800-talet upptäcktes Rumpelösa kyrka och människorna då valde att gräva fram stenarna, därför är det inte en korrekt bild av hur en gånggrift såg ut. Däremot får man se hur det var uppbyggt. Någon arkeologisk utgrävning har inte gjorts. På plats finns en informationstavla som man kan läsa av inför eleverna (Udda utflykter, u.å.)

Lärrarhandledning Rumpelösa kyrka - Veddige

Från Vidhögeskolan till Rumpelösa kyrka (fornlämningsnummer L1996:4169) är det en kortare promenad som tar cirka 20 minuter, alternativt ett cykelavstånd på cirka 10 minuter. Gruppen kan med fördel promenera på en cykelväg intill Syllingevägen. En kortare sträcka på Syllingevägen kommer man behöva promenera intill vägen för att sedan svänga av upp mot grusvägen vid skylten "ridbana". Det är bra om gruppen har reflex även om det inte är mörkt så att eventuell trafik kan se dem. Mer än en två vuxna behövs vid denna utflykt då promenaden dit och hem kan vara trafikerad. Fornlämningen är placerad på ett grönområde med möjlighet till samling och plats för eventuell medhavd fika. Länk till Google maps:

[vägbeskrivning från Vidhögeskolan till Rumpelösa kyrka](#)

Följande lektionsplanering är en exkursion som riktar sig till avslutande arbete kring jägar- och bondestenåldern. Under besöket kommer eleverna tillägna sig begrepp som: fornlämning och gånggrift. Detta lektionstillfälle syftar till att eleverna ska få ytterligare förståelse för hur gravplatser kunde se ut på stenåldern.

Lektion kopplas till Lgr 22 - centralt innehåll, historia:

Norden befolkas. Människors levnadsvillkor under nordisk stenålder, bronsålder och järnålder.

Efter detta arbete är det rimligt att fortsätta arbeta vidare med efterföljande tidsperioder.

Genom detta besök kommer det abstrakta bli mer konkret och besöket avslutas med en tipsrunda i närheten av fornlämningen Rumpelösa kyrka. Med denna lektion kan man väcka elevernas intresse och nyfikenhet ytterligare för stenåldern men också få dem att blicka framåt, vad hände efter stenåldern och hur begravs folk idag. Genom den avslutande tipspromenaden kommer eleverna få möjlighet att använda sig av tidigare kunskaper de fått inom ämnet och kan genom besöket också bygga på sin kunskapsbank. Tipsrundan ger eleverna en rolig möjlighet att själva reflektera över rätt svar och därmed befästa kunskapen bättre. Samtliga lektioner inom forntiden och i detta fall stenåldern kommer förhålla sig till ett kronologiskt perspektiv, där man går från dåtid på tidslinjen mot nutid. Det blir av betydelse att den historia som funnits innan oss har varit av betydelse ur många olika perspektiv.

Elevuppgift beskrivning

Efter genomgång av Rumpelösa kyrka där eleverna kommer tillägna sig nya kunskaper om gravplatsen ska eleverna få göra en tipspromenad. Läraren har tagit med sig frågorna (se bilaga) inför tipspromenaden, där man kan välja om man vill sätta upp dessa runt platsen eller om man läser upp frågorna på plats och eleverna står intill och lyssnar till frågorna och svarar på dem direkt där och då. Beroende på elevgrupp kan man välja vilket som är mest fördelaktigt. Läraren har också tagit med talong (se bilaga) och pennor till eleverna. Läraren får avgöra om eleverna ska arbeta enskilt eller i grupp, detta är också beroende av vilken elevgrupp man har. Samla in talongerna och rätta dessa tillbaka på skolan (se bilaga) alternativt rätta på plats tillsammans med eleverna.

Referenslista

Fornsök Riksantikvarieämbetet. (2018-10-01). L1996:4169 Stenkammargrav
Fornlämning. <https://app.raa.se/open/fornsok/lamning/cc91db60-856a-4b8f-9745-d492b0823e5f> (hämtad 2022-10-05)

Kulturmiljölagen (SFS 1988:950). Kulturdepartementet.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/kulturmiljolag-1988950_sfs-1988-950#K2 (hämtad 2022-10-05)

Länsstyrelsen Hallands Län. (2020). Tips på kulturhistoriska besöksmål i Hallands län (2020:11). [Tips på kulturhistoriska besöksmål i Hallands län \(lansstyrelsen.se\)](https://www.lansstyrelsen.se/halland/tips-pa-kulturhistoriska-besoksmal-i-hallands-lan) (hämtad 2022-10-05)

Nationalencyklopedin (2022) Stenåldern.
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/stenaldern> (hämtad 2022-10-05)

Udda utflykter. (u.å.). Rumpelösa Kyrka - en udda utflykt.
<https://uddautflykter.se/guide/halland/rumpelosa-kyrka/> (hämtad 2022-10-05)

Bilaga 1

Tipsrunda

1. Vad heter tidsåldern då Rumpelösa kyrka byggdes?

1. Bronsåldern

X. Stenåldern

2. Järnåldern

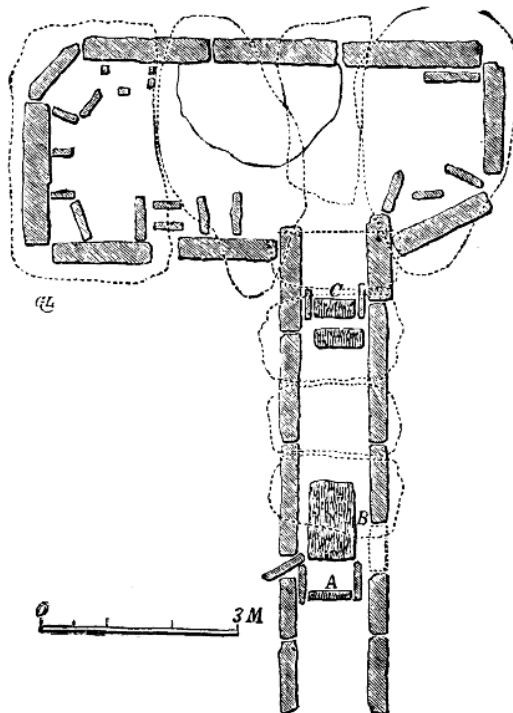
Rumpelösa kyrka, Digitalt museum

2. Vad använde man Rumpelösa kyrka till?

1. Det var en gravplats

X. Det var en kyrka

2. Det var ett konstverk

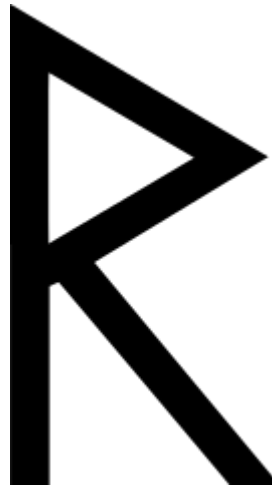
Skiss av gånggrift, wikimedia commons

3. Vad får man absolut inte göra vid en
fornlämning?

1. Ta bilder

X. Gräva och förstöra

2. Ta en fika

Fornlämningsymbol

4. Varför heter det stenåldern?

1. För att den som döpte åldern hette Sten

X. För att man byggde hus av sten

2. För att man använde sig av sten för att tillverka saker

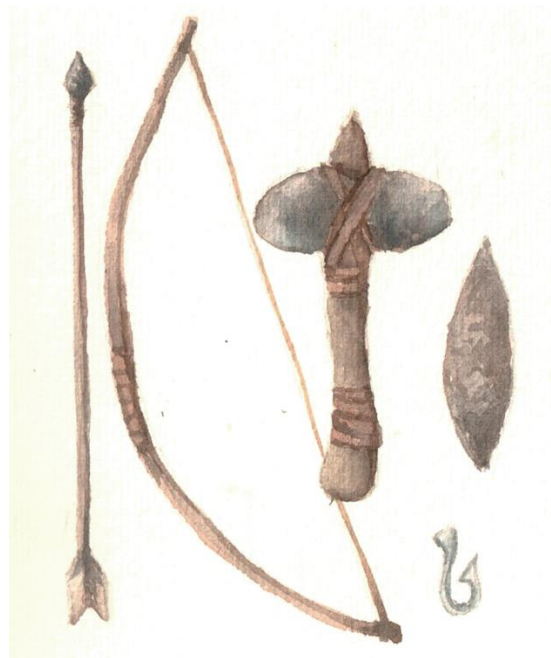

Illustration: Anna Fransisca Nilsson

5. Vad var det för speciellt med jägar- och samlarstenåldern?

1. Man jagade och samlade maten

X. Man odlade på åkrar

2. Man hade olika hobbies, antingen så jagade man eller så samlade man

Illustration: Anna Fransisca Nilsson

6. Vad var det för speciellt med bondestenåldern?

1. Alla var gamla

X. Man jagade och samlade maten

2. Man odlade på åkrar

Foto: Severin Nilsson, Digitalt museum, PDM

7. Vilken sorts sten var den absolut bästa stenen enligt människorna på stenåldern?

1. Lersten

X. Flintasten

2. Granit

8. Vad åt man på stenåldern?

1. Kött, bär och fisk

X. Stenugnsbakad pizza

2. Stenbitsrom

Illustration: Anna Fransisca Nilsson

9. Hur bodde man på stenåldern?

1. Under stenar

X. I lägenheter

2. Antingen i hyddor eller i långhus

Bilaga 2

Facit

1.	X
2.	1
3.	X
4.	2
5.	1
6.	2
7.	X
8.	1
9.	2

Bilaga 3

Mall till tipsrunda

Namn _____

Fråga	1	X	2
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			

Namn _____

Fråga	1	X	2
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			

Bilaga 4

Faktatext stenåldern, exempel

Stenåldern 12 000 f.Kr. - 1 800 f.Kr.

Denna tidsperiod är den äldsta och längsta period inom forntiden. Det heter stenåldern för att man använde sten för att skapa olika redskap. Innan denna tid startade var Sverige täckt med en kilometer tjock is kallad inlandsisen. Stenåldern delas in i två delar och har fått namn efter hur man skaffade mat på den tiden.

Jägar- och samlarstenåldern 12 000 – 4 000 f.Kr.

När isen började smälta började djur och växter växa i Sverige. Människorna som kom var jägare och samlare. De använde sig av stenen flinta för att tillverka olika redskap såsom knivar och spjut som de sedan kunde jaga med. När man dödat djuret åt man inte bara köttet, man använde dessutom pälsen till kläder för att hålla sig varm, senor och ben användes för att göra rep och fiskekrokar. Man åt även bär och svamp som man samlade på sig. Med tanke på att djuren hela tiden flyttade sig till där det fanns mat var människorna tvungna att flytta efter. Därför bodde man i tält eller små hyddor. När någon dog brändes kroppen och begravdes i marken i vad man kallar gravfält som då fanns nära där man bodde.

Skära av flintsten. Hallands kulturhistoriska museum CC BY-NC-ND, Digitalt museum.

Bondestenåldern 4 000 – 1 800 f.Kr.

Vid 4 000 f.Kr. hände en stor förändring i Sverige. Man lärde sig hur man kunde odla säd och tämja olika djur såsom kor, får och grisar. Man samlade fortfarande på bär och svamp. Men med hjälp av åkrarna och veten de odlade kunde man nu göra mjöl. Med mjölet gjorde man bröd och gröt. Med tanke på att maten nu fanns nära så behövde man inte flytta runt lika mycket utan började bygga hus som kallas för långhus. Husen såg ut så i flera tusen år, ända in på järnåldern. De kunde vara flera meter långa och där bodde många människor tillsammans med djuren. När någon dog så hedrade man dem genom att tillverka stengravar av olika slag. Då tog man stora stenblock och skapade stenkammargravar, som var som ett rum där man grävde ner den döda tillsammans med gravgåvor. Gåvorna kunde vara till exempel knivar och spjut av sten men också krukor och pärlor.

Järnåldershuset Körunda i Nynäshamns Kommun, CC BY-SA 4.0, Wikimedia commons

Referenser

Bengtsson, T. (2013). Stenåldern. Nypon förlag

Göranson, F. (2021). Sveriges fantastiska historia – forntiden. Rabén & Sjögren

Strömberg, U-B. (2002). Guld, gravar och runor – 101 uppslagsord till Sveriges forntid. Hallgren & Fallgren.

Denna lärarhandledning har författats av studenter vid Högskolan i Halmstad hösten 2022. Studenterna gick sista året på programmet Grundlärarutbildning (åk F-3).

Framtagandet av lärarhandledningarna är ett samverkansprojekt mellan Region Halland - Kultur i Halland och Högskolan i Halmstad. Lärarhandledningarna har tagits fram inom ramen för Grundlärarutbildningen (åk F-3) och satsningen Expedition kulturarv – digital kulturmiljökarta för skolan. Syftet är att studenterna ska få utveckla sina kunskaper och tillämpa dem i praktiken och att skolelever i Halland ska få tillgång till högkvalitativa lärarhandledningar kring sin lokalhistoria.

Lärarhandledningarna får endast användas i undervisningssyfte.

Kontakt Kultur i Halland:

Johanna Petersson

Kulturarvsutvecklare

Johanna.e.petersson@regionhalland.se

Kontakt Högskolan i Halmstad:

Åsa Bengtsson

Programansvarig för Grundlärarutbildningarna åk F-3/åk 4-6.

asa.bengtsson@hh.se

